

F. M. Dostojevskij
Bratia
Karamazovovci

EUROPA

Bratia Karamazovovci

edícia
PREMENA
zväzok 8

F. M. Dostojevskij

EUROPA

Fiodor M. Dostojevskij: Bratia Karamazovoci

Preklad © Ján Ferenčík, dedičia 1990, 2016

Poznámky a vysvetlivky © Silvia Semaková

Redakčná úprava © Martin Plch

Návrh prebalu a grafická úprava © Miroslav Kraner

Ako ôsmy zväzok edície Premena vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2016

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 80-89111-10-6

Действ. Государств. С

Venované Anne Grigorievne Dostojevskéj

The image features a vertical composition. The top and bottom portions are filled with a close-up, high-contrast photograph of crumpled paper, showing intricate folds and shadows. A solid black horizontal band runs across the center, containing the title text in a bold, white, sans-serif font.

Bratia Karamazovoci

*„Veru, veru, vám hovorím: Ak zrno pšeničné,
ktoré padlo do zeme, neodumrie, ostane samo,
ale ak odumrie, prinesie veľkú úrodu.“*

(Evanjelium podľa Jána, kap. 12, verš 24)

AUTOR NA ÚVOD

Vo chvíli, keď začínam opisovať životné osudy svojho hrdinu Alexeja Fiodoroviča Karamazova, som trochu v pomykove. Totiž: nazývam Alexeja Fiodoroviča svojím hrdinom, hoci dobre viem, že to naskrze nie je veľký človek, a preto vopred rátam s nevyhnutnými otázkami takého druhu, ako: čím je až taký pozoruhodný ten váš Alexej Fiodorovič, že ste si ho vybrali za svojho hrdinu? Čo vlastne vykonal? Komu a čím sa stal známym? Prečo mám ja, čitateľ, márne strácať čas spoznávaním jeho životopisných faktov?

Posledná otázka ma stavia do najťažšej situácie, lebo mám na ňu len jedinú odpoveď: ‚Možno na to príde čitateľ sám pri čítaní románu.‘ Lenže čo, ak ani po jeho prečítaní na to nepríde a neuzná, že môj Alexej Fiodorovič je pozoruhodný človek? Hovorím to v smutnej predtuche, že sa tak stane. Pre mňa je pozoruhodný, ale naskrze pochybujem, že sa mi o tom podarí presvedčiť aj čitateľa. Ide o to, že možno je to naozaj človek závažných skutkov, ale neurčitý, nevyhranený. Ostatne, bolo by čudné v časoch, ktoré žijeme, žiadať od ľudí vyhranenosť. Iba jedno je hádam dosť nesporné: je to človek podivný, ba priam čudák. Lenže podivnosť a čudáctvo skôr škodia, ako oprávňujú žiadať o pozornosť, najmä v situácii, keď sa všetci usilujú zovšeobecniť jednotlivosti a nájsť aspoň aký-taký spoločný zmysel vo všeobecnej nezmyselnosti. A čudák je vo väčšine prípadov jednotlivosťou a osobitosťou. Nemám pravdu?

Ak neuznáte za správnu túto moju poslednú tézu a odpoviete ‚Nie‘, alebo ‚Nie vždy‘, možno ma to povzbudí v názore na význam môjho Alexeja Fiodoroviča. Lebo čudák nielen ‚nie vždy‘ býva jednotlivosťou a osobitosťou, ale naopak, stáva sa aj to, že zavše nebudaj nosí v sebe jadro celku, kým ostatných ľudí jeho epochy akýsi náhodný vietor na istý čas z neznámeho dôvodu od neho odfúkol.

Mimochodom, nepúšťal by som sa do tohto veľmi nezaujímavého a hmlistého vysvetľovania a začal by som z mosta doprosta bez úvodu: ak to čitateľov zaujme, prečítajú si to aj bez úvodu; lenže háčik je v tom, že opis životných osudov je jeden, kým romány

sú dva. Hlavný je druhý román – obsahuje skutky môjho hrdinu už v našich časoch, práve teraz, v bezprostrednej prítomnosti. Prvý román sa odohráva pred trinástimi rokmi a skoro to ani nie je román, iba krátky časový úsek z ranej mladosti môjho hrdinu. Bez tohto prvého románu sa nemôžem zaobiť, lebo veľa z toho, čo je v druhom románe, by bolo nepochopiteľné. No týmito sa ešte komplikujú moje počiatočné ťažkosti: ak sa už ja, sám jeho životopisec, nazdávam, že i jeden román by bol možno na takého skromného a neurčitého hrdinu priveľa, ako mám predstúpiť s dvomi a ako mám vysvetliť túto svoju bezočivosť?

Tápajúc v riešení týchto otázok, rozhodol som sa obísť ich bez akéhokoľvek riešenia. Pravdaže, jasnozrivý čitateľ sa už dávno dovtýpil, že od samého začiatku zahýbam týmto smerom a bol na mňa len namrzený, že nadarmo plytvám neplodnými slovami a vzácnym časom. Na to už môžem odpovedať celkom presne: plynul som neplodnými slovami a vzácnym časom, po prvé, zo zdvorilosti a po druhé, z vypočítavosti: predsa som ho len na čosi vopred upozornil. Napokon, som vlastne rád, že sa môj román sám od seba rozpadol na dva príbehy, zachovávajúc základnú jednotku celku: čitateľ, ktorý sa oboznámil s prvým príbehom, môže sa sám rozhodnúť, či sa mu oddá púšťať sa do druhého. Prírodné, nikto sa na nič nezaväzuje; kto chce, môže odhodiť knižku po dvoch stránkach prvého príbehu a nikdy viac ju neotvorí. Lenže vyskytujú sa aj takí dobre vychovaní čitatelia, ktorí budú chcieť bezpodmienečne dočítať román do konca, aby sa nepomýlili pri nestrannom hodnotení diela; medzi nich patria napríklad všetci ruskí kritici. A práve pred nich predstupujem predsa len s ľahším srdcom: napriek vedomiu o ich dôkladnosti a svedomitosti, ponúkam im celkom legálnu zámienu, aby mohli odhodiť príbeh po prečítaní prvej epizódy románu. A to je celý predslov. Plne súhlasím s tým, že je zbytočný, ale keď som ho už napísal, nech zostane.

A teraz k veci.

Prvá část

DEJINY JEDNEJ RODINKY

1/ FIODOR PAVLOVIČ KARAMAZOV

Alexej Fiodorovič Karamazov bol tretím synom statkára z nášho okresu Fiodora Pavloviča Karamazova, o ktorom sa svojho času toľko hovorilo (ešte aj dnes u nás naňho spomínajú) v súvislosti s jeho tragickou a záhadnou smrťou, ku ktorej došlo presne pred trinástimi rokmi a o ktorej na patričnom mieste podrobne porozprávam. Nateraz o tomto ‚statkárovi‘ (tak ho u nás titulovali, hoci za celý svoj život takmer vôbec nežil na svojom statku) poviem len toľko, že to bol čudný typ – inak u nás dosť častý – a to typ človeka nielen naničhodného a nemravného, ale zároveň aj zadubeneho, lenže z toho druhu zadubencov, čo si vedia znamená zariadovať svoje majetkové kšeftíky, a zdá sa, že len tie. Napríklad, Fiodor Pavlovič začínal takmer z ničoho, ako bezvýznamný sedmoslivkár behával na obedy k cudzím stolom, striehol na príležitosť stať sa príživníkom, no keď umrel, našlo sa uňho okolo stotisíc rubľov v hotovosti. Pritom po celý svoj život zostával jedným z najzadubenejších pojašencov v celom našom okrese. Opakujem znova: tu nejde o hlúposť; väčšina týchto pojašencov je dosť múdra a prešibaná – ide tu práve o zadubenosť, a ešte k tomu zvláštnu, národnú.

Bol ženatý dva razy a mal troch synov: najstaršieho, Dmitrija Fiodoroviča od prvej ženy, a ostatných dvoch, Ivana a Alexeja, od druhej. Prvá žena Fiodora Pavloviča pochádzala z dosť bohatého a významného šľachtického rodu Miusovovcov, takisto statkárov z nášho okresu. Ako sa mohlo stať, že dievča s venom, pritom pekné a navyše z tých smelých a múdrych hlavičiek, ktoré tak často stretávame u nás v dnešnej generácii – ale vyskytovali sa aj v minulosti – sa mohlo vydať za takého bezvýznamného ‚dengľoša‘, ako ho vtedy všetci prezývali, nebudem podrobne vysvetľovať. Veď poznal som istú dievčinu ešte z minulej

„romantickej“ generácie, ktorá po niekoľkých rokoch záhadnej lásky k istému pánovi, za ktorého sa, mimochodom, mohla celkom pokojne vydať, skončila tak, že si navymýšľala neprekonateľné prekážky a za búrlivej noci skočila z vysokého brehu, ponášajúceho sa na útes, do pomerne hlbokej, dravej rieky a zahynula v nej vyslovene z vlastnej vrtošivosti, jedine preto, aby sa ponášala na Shakespearovu Oféliu; ba dá sa povedať, že keby ten útes, ktorý si už dávno vyhládla a obľúbila, nebol býval taký malebný, ale na tom mieste by sa bol rozkladal len prozaický plochý breh, možno by vôbec nebolo došlo k samovražde. Je to skutočná udalosť a dá sa predpokladať, že v našom ruskom živote sa za posledné dve-tri generácie prihodilo nemálo takýchto alebo podobných udalostí. Rovnako aj čin Adelaidy Ivanovny Miusovovej bol nepochybne odrazom cudzích vplyvov, ako aj „vzrušením mysle plnej vzdoru“. Možno sa jej zažiadalo prejavíť ženskú samostatnosť, postaviť sa proti spoločenským konvenciám, proti despotizmu svojho príbuzenstva a rodiny, a tak ju úslužná fantázia presvedčila, možno len na jediný okamih, že Fiodor Pavlovič napriek svojmu príživníctvu je predsa len jeden z najsmelších a najposmešnejších ľudí toho obdobia prechodu k všeobecnému zlepšeniu, hoci on bol iba zlostný šašo a nič viac. Pikantné na veci bolo aj to, že k manželstvu došlo únosom, čo náramne očarilo Adelaidu Ivanovnu. Pokiaľ ide o Fiodora Pavloviča, bol vtedy na podobné kúsky, aj vzhľadom na svoje sociálne postavenie, veľmi náchylný, lebo náruživivo túžil vybudovať si kariéru za akúkoľvek cenu; votrieť sa do dobrého príbuzenstva a zhrabnúť veno bolo veľmi vábivé. Pokiaľ ide o obojstrannú lásku, zdá sa, že vôbec nejestvovala – ani na nevestinej, ani na jeho strane, a to aj napriek kráse Adelaidy Ivanovny. A tak bol tento prípad možno jediný svojho druhu v živote Fiodora Pavloviča, nesmierne zmyselného človeka, ktorý po celý svoj život bol schopný prilipnúť k hoci ktorej sukni, stačilo naňho kývnuť prstom. Jedine táto žena v ňom nevyvolala nijaké osobitné pocity vášne.

Adelaida Ivanovna si hneď po únose náhle uvedomila, že svojím mužom iba opovrhuje a nič viac. A tak sa dôsledky sobáša prejavili neobyčajne rýchlo. Napriek tomu, že sa rodina v pomerne krátkom čase zmierila s tým, čo sa stalo

a vyplatila utečenkyni veno, medzi manželmi nastal nesmierne rozháraný život s ustavičnými scénami. Povrávalo sa, že mladá manželka sa pritom správala oveľa ušľachtilejšie a vznešenejšie ako Fiodor Pavlovič, ktorý – ako je dnes známe – uchmatol vtedy naraz všetky jej peniažky v sume do dvadsaťpäť tisíc, hneď ako ich dostala, takže milé tisícky odvtedy akoby sa boli pre ňu doslovne pod zem prepadli. Dedinku a dosť pekný dom v meste, ktoré tiež patrili k jej venu, sa dlho a zo všetkých síl usiloval prepísať na svoje meno s použitím dákeho vhodného právneho aktu; a akiste by to bol dosiahol už len – dá sa povedať – z opovrhnutia a odporu, ktorý jednostaj vzbudzoval vo svojej manželke nehanebným vymáhaním a drankaním, už len z jej duševnej ustatosti, aby jej dal konečne pokoj. Ale našťastie zasiahla rodina Adelaidy Ivanovny a skrotila chamtivca. Je bezpečne známe, že medzi manželmi dochádzalo k častým bitkám, lenže nebíjal Fiodor Pavlovič, ale Adelaida Ivanovna, temperamentná, smelá, počerná a netrepezlivá dáma, obdarená pozoruhodnou fyzickou silou. Napokon ušla z domu od Fiodora Pavloviča s istým učiteľom, odchovancom seminára, skapínajúcim od biedy. Fiodorovi Pavlovičovi nechala na starosť trojročného Mišu. Fiodor Pavlovič v tej chvíli urobil z domu hotový hárem a brloh bujného pijanstva, v prestávkach behal dobreže nie po celej gubernii a so slzami v očiach sa každému žaloval na Adelaidu Ivanovnu, že ho opustila, pričom uvádzal také podrobnosti, ktoré by sa každý manžel hanbil rozprávať o svojom manželskom živote. Hlavne bilo do očí, že sa tváril, akoby ho to tešilo, ba akoby mu lichotilo hrať pred všetkými rolu potupeného manžela a až farbisto zveličovať podrobnosti svojej potupy. ‚Keď vás tak človek počúva, Fiodor Pavlovič, má dojem, že vás povýšili, taký ste natešený napriek žiaľu, čo vás postihol,‘ vraveli mu posmešníci. Mnohí dokonca dokladali, že sa s radosťou ukazuje v oprášenej podobe šaša a že náročky, aby vyvolal väčší smiech, predstiera, že si neuvedomuje svoje komické postavenie. Nuž, ktovie, možno za tým bola len jeho naivita. Napokon sa mu podarilo nájsť stopu svojej utečenej ženy. Tá chudera bola v Petrohrade, kam sa presťahovala so svojim seminaristom a kde sa bezvýhradne oddala veľmi aktívnej

emancipácii. Fiodor Pavlovič ihneď začal konať a zberať sa do Petrohradu. Pravda, ani sám nevedel načo. Je celkom možné, že by bol vtedy naozaj odcestoval; lenže keď sa už na to odhodlal, zaraz si zmyslel, že má v tejto mimoriadnej situácii právo dodať si pred cestou odvahy a znova sa dal do bezbrehého pitia. A práve v tom čase dostala rodina jeho manželky správu o jej smrti v Petrohrade. Umrela akosi nečakane kdesi v podkroví – podľa jedných na týfus, podľa druhých údajne od hladu. Fiodor Pavlovič bol opitý, keď sa dozvedel o smrti svojej ženy; vtedy sa vraj rozbehol po ulici a vzpínajúc od radosti ruky k nebu, vykrikoval: ‚Teraz prepúšťaš, Pane, svojho služobníka‘; podľa iných zas usedať plakal ako malé decko a vraj tak horekoval, až ho bolo ľuďom ľúto napriek tomu, že v nich vzbudzoval odpor. Je celkom možné, že robil jedno i druhé – jednak sa tešil svojmu vyslobodeniu a zároveň nariekal za svojou osloboditeľkou – všetko spolu. Ľudia, a to aj zločinci, sú vo väčšine prípadov oveľa naivnejší a prostoduchejší, ako sa všeobecne nazdávame. Tak je to, napokon, aj s nami.

2/ PRVÉHO SYNA SA STRIASOL

Pravdaže, ľahko si možno domyslieť, akým vychovávateľom a otcom mohol byť taký človek. Jeho otcovstvo sa skončilo presne tak, ako i muselo: úplne a dokonale sa prestal zaujímať o svoje dieťa splodené s Adelaidou Ivanovnou, nie z nenávisťi k nemu, alebo z dákych pocitov urazeného manžela, jednoducho preto, že naňho načisto zabudol. Kým domrzal všetkých svojimi nárekmi a ponosami a z domu urobil pelech neresti, trojročného chlapčeka Mišu si vzal do opatery verný sluha tohto domu Grigorij a keby sa oňho vtedy nebol postaral, možno by dieťaťu ani nebol mal kto preobliecť košieľku. Navyše sa veci zbehli tak, že aj príbuzní dieťaťa po matke v prvom období naňho akosi zabudli. Starý otec, to znamená sám pán Miusov, otec Adelaidy Ivanovny, už vtedy nebol medzi živými; jeho ovdovená manželka, Mišova stará matka sa presťahovala do Moskvy, kde ju kváril choroba, sestry sa povydávali, takže Miša musel skoro celý rok stráviť u sluhu Grigorija a bývať uňho

v sluhovskej chalupe. Napokon, keby si bol otecko nášho aj spomenul (nemohol predsa naozaj nevedieť, že je na svete), sám by ho bol znova poslal do chalupy, lebo dieťa by mu bolo predsa len zavádzalo v jeho škandalóznom živote. No náhoda chcela, že z Paríža sa vrátil bratanec nebohej Adelaidy Ivanovny, Peter Alexandrovič Miusov, ktorý potom dlhé roky trvalo prežil v zahraničí, no vtedy to bol ešte veľmi mladý človek, zvláštny zjav medzi Miusovovcami, vzdelanec, veľkomešťan so skúsenosťami z cudziny, pritom po celý svoj život Európan a ku koncu života liberál štyridsiatych a päťdesiatych rokov. V aktívnom období svojho života udržiaval styky s mnohými najvýznamnejšími liberálmi svojej doby v Rusku i v zahraničí, osobne sa poznal s Proudhonom i Bakuninom a ku koncu svojho potulovania osobitne rád rozprával zážitky a spomienky na tri dni februárovej revolúcie v Paríži v roku štyridsaťosem s narážkami na to, že hádam aj sám mohol byť jej účastníkom na barikádach. Bola to jedna z jeho najkrajších spomienok mladosti. Mal nezávislé postavenie, podľa bývalého ráťania patrilo mu okolo tisíc duší. Jeho znamenitý veľkostatok sa rozkladal hneď za chotárom nášho mestečka a hraničil s pozemkami nášho vychýreného kláštora, s ktorým Peter Alexandrovič už od včasnej mladosti, hneď ako prevzal dedičstvo, bez meškania začal nekonečný súdny spor o právo akéhokoľvek rybolovu v rieke či ťažby dreva v lese – presne vám neviem povedať – no začať súdny spor s ‚klerikmi‘ pokladal priam za svoju občiansku a osvietenckú povinnosť. Keď sa dopyčul o osude Adelaidy Ivanovny, na ktorú sa, prirodzene, pamätal, ba svojho času si ju aj všimol, a keď sa dozvedel, že po nej zostal Miša, bez ohľadu na svoje mladické rozhorčenie a opovržlivý postoj k Fiodorovi Pavlovičovi sa do tejto veci zamiešal. Vtedy sa s Fiodorom Pavlovičom aj po prvý raz zoznámil. Z mosta doprosta mu oznámil, že si želá prevziať starostlivosť o výchovu dieťaťa na seba. Neskôr dlho rozprával ako o charakteristickej črte tohto človeka, že keď pred ním spomenul Mišu, Fiodor Pavlovič sa hodnú chvíľu tváril, že absolútne nevie, o aké dieťa ide, ba priam sa začudoval, že kdesi v dome žije jeho maličký syn. Ak aj pripustíme, že Peter Alexandrovič zveličoval, v jeho rozprávaní muselo byť aj

niečo pravdy. Naozaj, Fiodor Pavlovič sa celý svoj život rád predvádzal, zrazu len zahral pred vami dáku nečakanú rolu, a čo je najzaujímavejšie, neraz úplne zbytočne, ba priam na vlastnú škodu, podobne ako v tomto prípade. Táto črta sa, mimochodom, vyskytuje neobyčajne často aj u celkom múdrych ľudí, nieto ešte u Fiodora Pavloviča. Peter Alexandrovič sa pustil vehementne do veci a bol aj (spoločne s Fiodorom Pavlovičom) určený dieťaťu za tútora, pretože po matke mu predsa len zostal majetok – dom a statok. Miša sa naozaj presťahoval k tomuto druhostupňovému ujcovi, ktorý však nemal vlastnú rodinu, a len čo si dal majetkové veci do poriadku a zabezpečil si finančné príjmy zo svojich statkov, zaraz sa poponáhľal znova naddlho do Paríža, a preto zveril dieťa jednej zo svojich druhostupňových tiet, istej moskovskej panej. Veci sa vyvinuli tak, že len čo sa udomácnil v Paríži, aj on zabudol na dieťa, najmä keď vypukla oná februárová revolúcia, ktorá tak ohromila jeho predstavivosť a na ktorú až do konca života nevedel zabudnúť. Moskovská pani však umrela a Miša prešiel k jednej z jej vydatých dcér. Podľa všetkého ešte aj neskôr, po štvrtý raz, zmenil hniezdo. O tom sa teraz nejdem rozpisovať už aj vzhľadom na to, že ma ešte čaká veľa rozprávania o tomto prvorodenom dieťati Fiodora Pavloviča; teraz sa obmedzím len na celkom nevyhnutné údaje, bez ktorých by som román vôbec nemohol začať.

Po prvé, tento Dmitrij Fiodorovič bol jediný z troch synov Fiodora Pavloviča, ktorý žil od malička v presvedčení, že predsa len má istý majetok, a keď dosiahne plnoletosť, stane sa nezávislým. Jeho chlapčerstvo a mladosť prebehli zmätkovito: gymnázium nedokončil, odtiaľ sa dostal na istú vojenskú školu, potom ho osud priviedol na Kaukaz, vyslúžil si dôstojnícku hodnosť, mal súboj, degradovali ho, znova dosiahol povýšenie, rád sa zabával a utratil pomerne dosť peňazí. Začal ich dostávať od Fiodora Pavloviča až po dosiahnutí plnoletosti, lenže dovtedy si narobil dlžoby. Svojho otca Fiodora Pavloviča prvý raz videl a spoznal len ako dospelý, keď náročky pricestoval do nášho mesta, aby si s ním vybavil svoje majetkové veci. Zdá sa, že ani vtedy mu otec nebol sympatický; pobudol uňho krátko a rýchlo sa pobral preč – stačil len vyinkasovať od neho určitú sumu

peňazí a uzavrieť s ním istú dohodu o ďalších príjmoch z výnosov majetku, no údaje o jeho výnosnosti a finančnej hodnote (pozoruhodný fakt) sa mu od Fiodora Pavloviča tentoraz naskrze nepodarilo získať. Fiodor Pavlovič si vtedy hneď na prvý raz všimol (a to si treba zapamätať), že Miša má o svojom majetkovom postavení zveličené a nesprávne predstavy. Fiodora Pavloviča to veľmi potešilo, lebo sledoval vlastné osobitné zámery. Vyvodil len taký záver, že mládenec je ľahkomyselný, prudký, podlieha vášňam, je netrpezlivý, rád si zalumpuje a stačí mu len kedy-tedy podhodiť dáky groš, aby aspoň na istý, prirodzene, krátky čas, ale veľmi rýchlo skrotol. Tieto okolnosti začal Fiodor Pavlovič využívať, to znamená odbavovať Mišu drobnými almužnami, občasnými zásielkami, až napokon došlo k tomu, že keď Miša asi o štyri roky neskôr stratil trpezlivosť a po druhý raz pricestoval do nášho mestečka, aby sa definitívne majetkovo pokonal s otcom, zrazu sa na svoje obrovské prekvapenie dozvedel, že už nemá absolútne nič, že takmer ani niet čo rátať, že od Fiodora Pavloviča už prevzal v peniazoch celú hodnotu svojho majetku, ba nebodaj sa uňho aj zadĺžil; že podľa takých a takých dohôd, ktoré vtedy a vtedy ochotne uzavrel, vôbec nemá právo ešte niečo žiadať atď. a pod. Mládenca to ohúrilo, vyvolalo v ňom podozrenie, že ide o nepravosť, o podvod, takmer sa prestal ovládať a pôsobil dojmom šialenca. A práve táto okolnosť spôsobila katastrofu, ktorej výklad bude témou môjho prvého vstupného románu, alebo, presnejšie, jeho vonkajšou stránkou. No kým prejdem k tomuto románu, musím ešte porozprávať o ostatných dvoch synoch Fiodora Pavloviča, Mišových bratoch, a vysvetliť, odkiaľ sa vzali.

3/ DRUHÉ MANŽELSTVO A DRUHÉ DETI

Keď sa Fiodor Pavlovič zbavil štvorročného Mišu, veľmi rýchlo sa potom oženil po druhý raz. Toto druhé manželstvo trvalo okolo osem rokov. Druhú manželku, takisto mladučku dievčinu, Sofiu Ivanovnu, si vzal z inej gubernie, do ktorej pricestoval v istej drobnopodnikateľskej veci spoločne s akýmsi židáčikom. Hoci Fiodor Pavlovič hýril, pil